

Hram u životu starih Grka

Nikica Torbica

Grčki je hram tijekom svoje povijesti izrastao od malenih kućnih svetišta do monumentalnih građevina koje su bile ponos svih Grka. Važnost hramova očituje se u očitom nesrazmjeru ulaganja u hramove i ostatak grada. To nam daje do znanja kako su hramovi Grcima bili stvar prestiža i nacionalnog ponosa. Nadali su se i da će, ugađajući bogovima, dobiti njihovu naklonost. Takva je građevina bila namijenjena isključivo bogu, a ne i vjernicima. Oko njih su se skupljale svečanosti koje su zauzimale trećinu godine, a kao dodatna potvrda njihovog značaja su i proročišta koja su često određivala cjelokupnu političku situaciju u antičkoj Grčkoj.

Razmišljamo li o antičkoj Grčkoj, među prvim asocijacijama nametnut će nam se njezina monumentalna arhitektura te kompleksna i nama egzotična religija. Upravo ta dva područja ujedinjuje tema hrama u životu starih Grka. Kako bismo saznali ponešto o toj temi, moramo navesti njegove opće karakteristike, razvoj kroz razdoblja, a potom i kakva je bila njegova uloga u svakodnevnom životu starih Grka. Je li se njegova uloga razlikovala od uloge suvremenih „hramova“ i koja je bila njegova stvarna snaga u duhovnom, političkom i svakodnevnom životu Grka?

To je tek dio pitanja koja bi si mogli postaviti povjesničari, ali i svi ostali ljubitelji antičke povijesti. U sljedećim ću poglavljima pokušati sintetizirati odgovore pronađene u literaturi u nadi da će oni zadovoljiti znatiželju čitatelja.

Razvoj grčkoga hrama

Razvoj građevine

Kako bismo razumjeli ulogu hrama u životu starih Grka, ne možemo izostaviti kratak presjek njegova razvoja kroz povijest.

Na početku, Grci su gradili malene hramove, no oni s vremenom rastu te u razdoblju od X. do VII. stoljeća pr. n. e., hram postupno poprima velebne dimenzije. Do toga dolazi zahvaljujući napretku tehnika gradnje te prelasku s drvene i konstrukcije sirove opeke na kamenu konstrukciju (Durando, 1999: 82).

Sam hram razvio se iz kućnog svetišta, kako bi postupno došlo do toga da se pojedinim božanstvima sagrađi njihova vlastita kuća. Najstariji poznati grčki hram jest Hereon u Olimpiji, koji je izgrađen od drvenih okvira i glinene opeke, dok se kamena gradnja Grčkom raširila tek kasnije (Friedell,

2001: 91).

U VII. se stoljeću pr. n. e. širi hram danas nam poznate forme, pravokutnog oblika, najčešće dug 30 metara uz obilježje karakterističnih slijedova dorskih ili jonskih stupova. U središtu je takvoga hrama bio naos ili obitavalište, tada još najčešće drvenoga kipa božanstva. Namještaj su činili stol za prinose, posuda za žeravicu te upaljena svjetiljka (Skupina autora, 2007: 337).

Hram se ubrzano razvija u VI. stoljeću pr. n. e. Do tada još nisu bile raširene veće kamene gradnje, iako je njihova gradnja započela u prethodnome stoljeću (Friedell, 2001: 91).

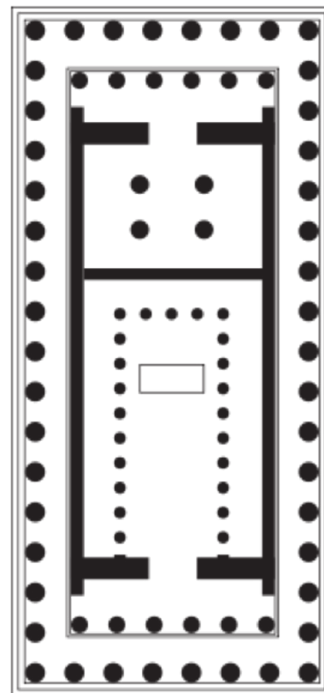
U V. stoljeću pr. n. e. bilježi se vrhunac grčke hramske arhitekture te iz ovoga perioda potječu monumentalna zdanja, poput slavnog Zeusova hrama u Olimpiji te Partenona na atenskoj akropoli (Skupina autora, 2007: 338).

No, osim samoga oblika i veličine hramova, uvid u odnos Grka prema hramovima daje nam i tlocrt hramova. Kako su Grci stvarali bogove prema vlastitoj slici, podizali su i njihove hramove po mjeri svojih nastambi. Megaron je bio središnja stambena prostorija grčke kuće, a tako je postao i središnja prostorija hrama u kojoj je boravio lik boga. S vremenom, hram je dobio i trijem s dvostrešnim krovom karakterističnim za grčke kuće (Zamarovsky, 1978: 202).

Dok su jednostavniji hramovi imali samo tu jednu prostoriju, veći hramovi imali su i predvorje te dvije dvorane. U prednjoj bi dvorani bio kip, a u stražnjoj su se čuvali darovi i dragocjenosti. Najveći, poput Apolonova hrama u Delfima, imali su još i čekaonicu i prostoriju u kojoj su se izricala proročanstva (Zamarovsky, 1978: 203).

Moramo napomenuti kako se žrtvenik uvijek nalazio pod vedrim nebom ispred hrama, a u hramu je bio tek stan za lik boga. On nije trebao obuhvaćati mnoštvo koje moli, stoga nije morao biti ni posebno velik (Friedell, 2001: 91).

0 5 10 15 20 m

Tlocrt hrama na primjeru Partenona

Kako bismo razlikovali dva naizgled slična pojma, moramo obratiti pozornost na bitnu značajnsku razliku između termina svetište i hram. Svetišta se obično grade na mjestima koja su već ranije ljudi, zbog određenih događaja ili ukazanja, štovali i nisu morala nužno u sebi sadržavati i hram. Hram je ipak bio čest dio svih važnijih svetišta zbog želje starih Grka da određeno zemljište daju u vlasništvo nekom božanstvu. Na tome je mjestu tlo jasno odvojeno od ostatka zemlje te se započinje s građenjem kulta bogu u čast (Durando, 1999: 82).

Grčki slogovi

U samoj arhitekturi hrama ističu se dorski i jonski slog koji su se s vremenom sve više razlikovali, a njih je naslijedio i treći, korintski slog. Najočitije razlike vidjele su se na stupovima te pri ukrašavanju krovišta.

Dorski je stup izlazio direktno bez baze i po cijeloj je visini stabla imao izdubljene žljebove spojene oštrim bridovima koji završavaju kapitelom s okruglom bazom i kvadratnom pločom. Jonski stup stoji na bazi, ima žljebove s tupim bridovima, a glavica mu je u obliku dvostruke prevješene spirale (Zamarovsky, 1978: 203).

Jonski stup, u usporedbi s dorskim, djeluje vitkije. Krovište se u oba sloga sastoji od arhitrava, friza i vijenca, ali je friz nešto drugačijeg oblika.

Tlocrt je dorskoga hrama u početku bio izdužen, a kasnije se skratio i time približio jonskom. Dorski se hramovi ističu svojom masivnošću, dok je jonski lakši i mnogo uznositiji. Vitruvije se, skupa s brojnim autorima, slaže da dorski slog utjelovljuje proporcionalnost i snagu muškoga tijela, a jonski vitkost i gracioznost ženskoga tijela (Zamarovsky, 1978: 203).

Kasnije se konstruirao i treći slog koji se isticao vitkošću i bogatim ukrasom glavice, a naziva se korintski slog. Dok je korintski slog nešto noviji, dorski i jonski gradili su se istovremeno, a kvaliteta im je bila na jednakoj razini.

Iako su njegovali i cijenili odlike svakoga sloga, Grci su ih prilagođavali ukusu i mjesnim tradicijama, a ponekada su i miješali njihove odlike. Za Grke je svaki hram bio nova građevina u koju su unosili svoj smisao za umjetnost, sklad i ujednačenost. Pažnja koju su Grci posvećivali izgradnji ovih velebnih zdanja još je jedan u nizu dokaza o važnosti hrama u životu Grka (Zamarovsky, 1978: 205).

Hram kao boravište boga

Iako će današnjim posjetiteljima starih grčkih hramova poglede ponajviše privući trijem sa svojim vebnim stupovima, oni s funkcionalnog stajališta imaju tek drugorazredno značenje. Ono glavno skrivalo se iza stupova u obliku četvrtaste građevine bez prozora. Tu je bilo prebivalište boga, odnosno, kulnog kipa (Zamarovsky, 1978: 203).

Unutar grčkoga hrama stanuje bog kojemu je hram posvećen, a njega predstavlja kip koji se nalazi u središtu hrama. Kipovi su na početku bili od drveta, da bi s vremenom postali brončani, a na kraju i od kombinacije slonovače i zlata. Takav kip pronalazimo u stojećem ili sjedećem položaju, a predstavljao je prisustvo boga unutar zidina grada u kojemu se hram nalazio (Stierlin, 2009: 55).

Hram se gradio po uzoru na prebivalište čovjeka, on nije bio namijenjen okupljanju vjernika, nego je, kao simbolično prebivalište boga, bio svojevrsna potvrda kako je zemlja na kojoj hram stoji darovana bogu. Kako nije bio namijenjen vjericima, unutrašnjost hrama bila je mračna i skromna, a veličanstvenosti je pridonosio samo božji kip u njegovu središtu, odnosno naosu. To je prebivalište ujedno omogućavalo da se na istom terenu susretnu čovjek i bog kojemu je hram posvećen.

Hram i narod

Odnos Grka prema hramu

Grčki hram bio je zgrada koja je služila ideološkim i estetskim potrebama slobodnih građana gradova-država, a trebao je jačati i građansku samosvijest, sjedinjavati ih te manifestirati političku snagu gradova-država (Zamarovsky, 1978: 202).

Kako bismo spoznali važnost hramova i vjerskog života Grka uopće, možemo se poslužiti i izgledom samoga grada, a kao primjer poslužiti će nam antička Atena. Naime, spomenici i hramovi na Akropoli i Agori u svome punome sjaju bili su u nesrazmjeru s uskim i krivudavim atenskim ulicama u kojima su kuće bile malene i skromnoga izgleda (Flaceliere, 1979: 16).

No, upravo to odražava način života starih Grka. Dva su čimbenika koja uvjetuju takav izgled Atene. Prvi je taj što su ljudi živjeli većinom na otvorenom, a kuće su im služile tek kao prenočište. Drugi je pak čimbenik da su Grci bili duboko prožeti vjerskim duhom pa su puno više nastojali ugoditi svojim bogovima gradeći im raskošna svetišta, nego što im je bilo stalo do vlastite udobnosti.

Upravo takvom stavu prema religiji valja pripisati oprečnost između prekrasno dotjerane Akropole i zapuštenoga ostatka grada. U građanima se budio i nacionalni ponos pri samom pogledu na hramove koje je Periklo podigao na Akropoli te na javne zgrade u Agori.

Možemo zaključiti kako su bilo kakve luksuznije osobne kuće bile ne samo nepoželjne, nego i protivne duhu tadašnjih Grka, a rijetki izdanci luksuza u vidu većih kuća često su izazivali zavist i graničili su sa svetogrđem (Flaceliere, 1979: 16).

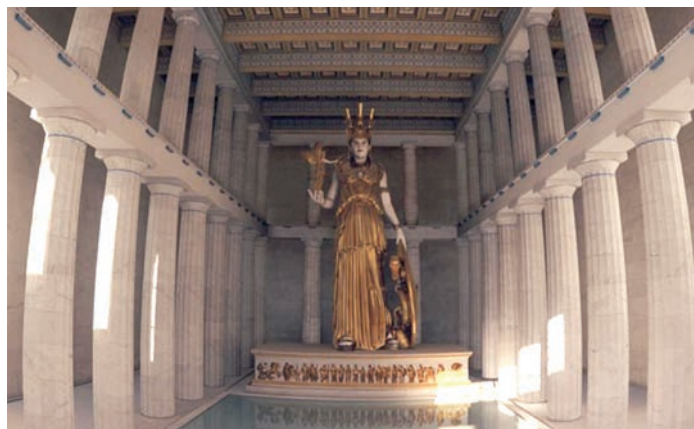
Takav se odnos nije zadržavao samo unutar gradova, nego se širio i na hramove izvan njega. Već u VII. stoljeću pr. n. e. prinosi velikim hramovima postaju još jedan u nizu oblika natjecanja između aristokratskih obitelji ili gradova-država

(Skupina autora, 2007: 338).

Sve nas to navodi na zaključak kako su značenja tih hramova bila temeljna u kulturi stare Grčke. Zbog toga se grčka civilizacija često definira kao „civilizacija hramova“. Moramo ipak napomenuti kako oni ne predstavljaju osnovni aspekt grčke religije i kako su često mlađi od svetišta unutar kojih su sagrađeni. Hram prvenstveno predstavlja sjedište antropomorfnog kipa božanstva i pripada svetištu koje definiraju neki karakteristični elementi poput kamenja, stabala, izvora, temenosa i oltara (Skupina autora, 2007: 337).

Shvaćanje uloge hrama

Hramovi su u doba stare Grčke bili mjesta namijenjena vjerskim potrebama. No, svojom se funkcijom ipak razlikuju od vjerskih mjesta kakva poznajemo danas. Kršćanski, židovski i muslimanski hramovi su mjesta okupljanja, mjesta u kojima se održava zajednička služba božja, ali i privatne molitve (Zamarovsky, 1978: 201).

Kip božice Atene u replici Partenona u Nashvilleu

Od hramova moramo razlikovati svetišta. Ona su prvobitno bila ograđene površine pod vedrim nebom, s jednim ili više žrtvenika, stablima, kipovima božanstava, a katkada i građevinama. Neka se svetišta, poput onih najpoznatijih u Delfima i Olimpiji, razvijaju u čitave gradove. Takva velika svetišta krasi i neki od najljepših hramova (Zamarovsky, 1978: 202).

Ono što nas može barem donekle podsjetiti na moderne religije je da i u grčkoj religiji hram igra ulogu katalizatora, odnosno posrednika između ovozemljskog i onozemaljskog svijeta, s dodatkom da su ga Grci shvaćali kao svojevrsno mjesto gdje se ljudi i bogovi susreću (Stierlin, 2009: 55).

Partenon

Iako je izdvajati jedan hram iz mnoštva nezahvalan posao, ne možemo se ne osvrnuti na hram koji je u modernom dobu postao jedan od najvećih simbola stare

Grčke, ali i antike uopće. Upravo je, već više puta spomenuta, prijestolnica moderne Grčke mjesto u kojem se nalazi jedno od najimpresivnijih zdanja antike, hram posvećen božici Ateni, poznatiji kao Partenon. Upravo je zbog svoje iznimne popularnosti Partenon tema brojnih radova i istraživanja, a dovoljan je jedan pogled na njegovu velebnu građevinu kako bismo shvatili koliku je on ulogu imao u životu antičke Atene (Don Nardo, 2002: 162).

Partenon je izgrađen u V. stoljeću. pr. n. e. u atenskoj akropoli u nevjerojatnim dimenzijama od preko 72 metra dužine, 33 metra širine te 20 metara visine, a u njegovu je izgradnju utrošeno preko 22 000 tona mramora. Ime dobiva po Fidijinom kipu božice Atene zvanom *Athena Parthenos*, koji se nalazio u njegovu središtu. Fidijin je kip napravljen od bjelokosti i zlata, a bio je visok skoro dvanaest metara. Postoje pretpostavke da je Atenin kip bio skuplji od izgradnje cijeloga hrama.

Same brojke dovoljne su da prikažu važnost ovoga hrama i njegovu ulogu u životu starih Grka, no zašto su Grci bili spremni toliko resursa i truda uložiti u hram možemo shvatiti tek kada sve te brojke stavimo u kontekst. Upravo to ćemo vidjeti dotaknemo li se svetkovina u Ateni koje su se mahom odigravale upravo u Partenonu ili oko njega (Nardo, 2002: 163)

Svetkovine u Ateni

Kako bismo sagledali još jedan aspekt uloge hrama u životu starih Grka pozornost možemo usmjeriti na brojne svečanosti koje su se često odvijale oko njega, a ponekad i u njemu.

U životu Grka nisu postojali vikendi za odmore, no to nije značilo da su svi dani radni. Na primjeru Atenjana možemo vidjeti da su se u V. stoljeću pr. n. e. čak 120 dana slavila kao svetkovine (Fox, 2008: 118).

Kao što smo napomenuli, hram je sudjelovao u brojnim svetkovinama, no većina se ipak odvijala ispred njega, poput žrtvovanja na oltaru izvan hrama, a samo su se vrjednije žrtve unosile u sam hram. Bogovi su dobivali brojne poklone i žrtve kako bi omogućili plodnu zemlju i što brojnije životinje (Stierlin, 2009: 55).

Kako sve ne bi ostalo samo na brojci, nego kako bismo si mogli dočarati i koliki su udio u životu Grka zauzimali blagdani i svetkovine, spomenut ćemo neke od njih na primjeru Atene. U Ateni je građanska i vjerska godina započinjala u srpnju. Svetkovine su slavile bogove te su bile povezane s hramovima koji su izgrađeni za pojedine bogove, a često su ih pratile i prigodne igre (Flaceliere, 1979: 213).

Prvi se u godini, datuma 12. srpnja, slavio Kron, a potkraj mjeseca zaštitnica grada Atena. Potonja se slavila posebno raskošno, trajala je dva dana, a svake je četvrte godine blagdan produžen na četiri dana. Slavlje bi započelo igrama čiji bi pobjednici dobivali ulje svetih Ateninih maslina, a potom bi se odvijao veliki obredni ophod koji bi prolazio

kroz Atenu do Akropole. Tamo bi se peplosom zaogrnuo Atenin kip u Partenonu, a pred Partenonom bi prinijeli na žrtvu četiri vola i četiri ovna, a potom bi se zaklalo toliko goveda, koliko je bilo potrebno da se nahrani cijeli grad (Flaceliere, 1979: 213).

U rujnu bi se slavile Eluezinske misterije te Boedromije u čast Apolona. Apolonu su bile posvećene i Pianopsije koje su se slavile 7. Listopada, kada bi se Apolonu prinosiso dar u obliku jela spravljenog od graha, a potom bi se u povorci praćenoj dječjim zborom nosila zelena maslinova grančica.

U Apaturijama, svetkovinama fratrija koje su trajale tri dana, u knjige su se uvodila zakonita djeca rođena tijekom godine, no za nas je zanimljivije žrtvovanje koje se pri tome obavljalo na žrtvenicima Zeusa Fratrijskog ili Atene Fratrijске u vidu jedne ovce ili koze.

Slični su se obredi odvijali i u ostatku godine, informacija nam nedostaje samo za kolovoz i studeni, no nema dvojbe da su i oni bili ispunjeni brojnim obredima. Većini su obreda zajednički ophodi, neki oblik igara te žrtvovanja na žrtvenicima ili pred hramovima. Kako su blagdani i svetkovine zauzimale velik dio godine, možemo zaključiti kako su i hramove gurale u prvi plan, a time objašnjavaju njihovu brojnost i ljepotu izrade (Flaceliere, 1979: 218).

U danima svečanosti kipovi bi izlazili iz hramova i tada se posebice osjećala nazočnost bogova. U drugim bi pak danima posjetitelji mogli naići u nezaključan hram i ući pogledati božji kip, no nikako ne bi sjeli ili sudjelovali u obredu sa svećenicima. Nisu postojale mnogobožičke crkve, odnosno hramovi. Počasti su se odavale bogovima odvojeno, kako bi se pridobila naklonost ili stišao božanski gnjev. Pred hramove su se donosili kolači, voće, izlivalo vino i med, a životinje su se klale na oltarima (Fox, 2008: 44).

Hram kao proročište

U službenoj su se religiji Grci molili i prinosisli žrtve za opće dobro države, a u misterioznim su kultovima željeli saznati što ih čeka u zagrobnom životu. No, mnogi se nisu ni time zadovoljavali, nego su željeli znati što se sprema u skorijoj i daljoj budućnosti, a za to su se okretali proročištima (Flaceliere, 1979: 231).

Nadalje, odluke o osnivanju kolonija, kako se ponašati u trenucima opasnosti za naciju, ali i ustavni i pravni problemi bila su pitanja koja su se katkada rješavala prema odgovoru bogova. Sve do 4. stoljeća pr. n. e. proročanstva su imala nadmoć nad politikom, a najznačajnija su proročišta bila ona u Delfima i u Olimpiji (Skupina autora, 2007: 325).

Proročišta su određivala mnoge odluke koje je donosio čovjek, započeti rat ili ne, gdje i kada osnovati kolonije, pružala su odgovore vezane uz zdravlje i bolesti, zločine i kazne. Sama su proročišta bila mjesta međunarodnog ugleda, a primala su velike darove i u njima su bili građeni velebni hramovi koji su mogli omogućiti besmrtnost graditeljima (Skupina autora, 2007: 336).

Delfi

Delfi su na početku bili tek pastirski hram, uzdignut na starom mikenskom svetištu. S vremenom se šire oko izvora vode koja izbija na padini planine Parnas. Hram je izgrađen na strmome obronku, a poznate su se pitijske igre održavale na stadionu izgrađenome pokraj njega (Skupina autora, 2007: 325).

Sam je Apolonov hram nekoliko puta izgrađen iz početka, a današnji ostatci datiraju u 4. stoljeće pr. n. e. Apolonov hram u Delfima glasi za jedan od najimpresivnijih grčkih hramova. Delfi su bili mjesto brojnih hodočašća ne samo za vrijeme antičke Grčke, nego i nakon nje.

U Delfima je u Apolonovu hramu proricala Pitija, a proricanje se odvijalo jednom godišnje. Nakon što bi posjetitelji platili pristojbu zvanu „kolač“, prinosisli bi bogu jednu kozu koju bi polijevali hladnom vodom. Ako bi koza zadrhtala, smatralo bi se da je Apolon odobrio proricanje. Pitija bi se očistila u izvoru Kastaliji i stupila u hram. Na unutrašnjem bi žrtveniku zapalila nešto lovora i ječmenog brašna, a potom bi sišla u podzemni, proročki dio hrama. I posjetitelji su mogli ići u podzemni dio hrama, no bili su udaljeni od Pitije dok proriče (Flaceliere, 1979: 235).

Ruševina Delfa

Uloga je ovoga hrama u grčkoj povijesti i životu starih Grka neprocjenjiva. Delfi su najbogatije i najvažnije Apolonovo proročište, a s njime se eventualno moglo mjeriti samo proročište na otoku Delu. Važnost Delfa u životu starih Grka prikazuje i činjenica da su ih jedno vrijeme smatrali središtem svijeta (Skupina autora, 2007: 326).

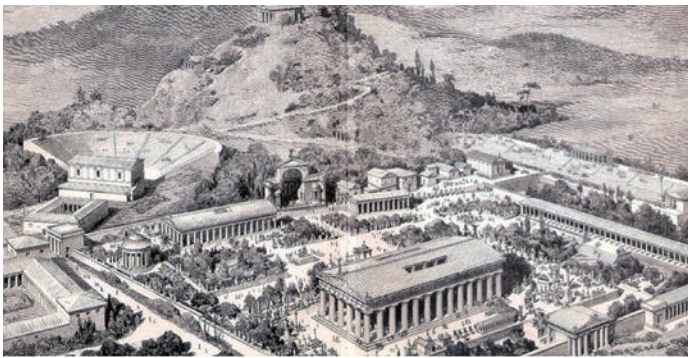
U Delfima je postojalo šesnaest građevina koje su služile za skladištenje blaga koja su joj darovali gradovi-države. Ta nam činjenica pokazuje još jednu važnost hrama u Delfima u životu starih Grka, a to je prestiž. Upravo su se svojim darovima gradovi-države natjecali, svojim su bogatstvom pokušavali udobrovoljiti bogove, ali i iskazati nacionalnu svijest i pokazati svoju moć. Zbog takvog odnosa Delfi su bili bogatiji od većine gradova-država.

Delfi polagano slabe i gube svoju ulogu nakon 4. stoljeća pr. n. e., no, ne u potpunosti, što dokazuje i činjenica da su zadnja zdanja izgrađena u 2. stoljeću.

Olimpija

Olimpija je bila šumarak u kojemu se nalazilo otvoreno svetište okruženo s dvanaestak ili više oltara. Ona je ujedno bila prikupljalište svetih relikvija i bogatih darova, a budući da je bila na ravnom terenu, bila je prikladna i za izvođenje igara koje su stari Grci često vezali uz religijske obrede (Skupina autora, 2007: 332).

Olimpija nije imala političku i vjersku moć poput Delfa, ona je prvenstveno bila atletsko središte. No i u njoj je bilo proročište i to proročište božice Geje, a kasnije i Zeusa. U središtu je Olimpije bio podignut divovski Zeusov hram u kojemu se nalazio golemi Zeusov kip.

Olimpija

Olimpija je bila značajna i kao kiparsko središte pa su tamo stvarali najbolji umjetnici zlatnoga doba. Na žalost, od brojnih kipova najčešće pronalazimo samo postolja s natpisom (Skupina autora, 2007: 333).

Ostala poznata proročišta

Jedno od najpoznatijih proročišta bilo je i u Zeusovom hramu u Epiru koje se drži za najstarije proročište u Grčkoj. U njemu se budućnost proricala po šumu vjetra u krošnjama hrastova ili po zvuku metalnih kotlića koji su se sudarali na vjetru, ali najčešće se proricalo iz živih ili zaklanih životinja. Pažljivo se motrio let Zeusove ptice orla te se ispitivala utroba zaklanih životinja (Flaceliere, 1979: 232).

Kao značajno ističe se i epidaursko svetište u Argolidi poznato po čudesnim ozdravljenjima. Tamo bi hodočasnici spavali u hramu te se budili ozdravljeni. O brojnim čudesnim ozdravljenjima svjedoče natpisi na stelama iz Epidaura (Flaceliere, 1979: 233).

Zaključak

Hram je razvojem od otvorenih svetišta napredovao do monumentalnih građevina čija arhitektura i danas ostavlja bez daha. U njezin su razvoj i izgradnju Grci ulagali velike iznose, a tehniku visokih umjetničkih izražaja prati i visok stupanj znanja i iskustva. Grci su sav taj trud ulagali kako bi svojim bogovima priuštili dostojno ovozemaljsko prebivalište

na kojemu bi, pomoću velikih donacija i žrtava, izmolili od bogova bolji život.

Za razliku od modernih hramova, antički nisu služili za okupljanje mase, nego se većina svetkovina i žrtvovanja činila ispred hramova. Obični Grk nije često zalazio u hram, no to nije bilo ni potrebno. Bio je dovoljan jedan pogled na hram kako bi probudio strahopoštovanje, ali i svijest o pripadnosti i ponos na velebne građevine koje su često bile simbol gradova u kojima su se nalazile.

Premda danas njihovu ulogu najčešće pronalazimo u žrtvovanju te umiljavanju bogovima, neki su hramovi bili poznati i kao mjesta interakcije s bogom, najčešće u obliku proročišta. Upravo u velikom utjecaju proročišta na gospodarski i politički život gradova-država vidimo nevjerojatnu snagu utjecaja hramova na života starih Grka.

SUMMARY

A Temple in the Life of the Old Greeks

Nikica Torbica

During its history a Greek temple has grown from small home sanctuaries to monumental buildings that were the pride of all of the Greeks. The importance of the temples is evident in the apparent disproportion of investment in temples and the rest of the city. This makes clear how temples were to the Greeks a matter of prestige and national pride. They also hoped that they will earn gods' affections by pampering them. Such a building was intended solely to the god and not for believers. Ceremonies taking up the third of a year were held around the buildings, and as an additional confirmation of their significance were oracles that often determined the overall political situation in ancient Greece.

Literatura

1. Durando, Furio, 1999. *Drevna Grčka: zora zapada*, Mozaik knjiga, Zagreb.
2. Flaceliere, Robert, 1979. *Grčka u doba Perikla*, Naprijed, Zagreb.
3. Friedell, Egon, 2001. *Povijest grčke kulture: život i legenda predkršćanske duše*, Prosvjeta, Zagreb.
4. Lane Fox, Robin, 2008. *Klasični svijet: epska povijest Grčke i Rima*, Naklada Ljevak, Zagreb.
5. Nardo, Don, 2002. *Greek and Roman Mythology*, Greenhaven Press, Detroit.
6. Skupina autora, 2007. *Povijest 2: Egipat i antička Grčka*, Europapress holding, Zagreb.
7. Stierlin, Henri, 2009. *Greece: From Mycenae to the Parthenon*, Taschen, Köln.
8. Zamarovsky, Vojtech, 1978. *Grčko čudo*, Školska knjiga, Zagreb.